

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 4, No. 2, 2015

KAŠPAR, J. – HOCH, T.: European Identity in the Attitudes of Georgian Society and Foreign Policy Orientation of Georgia. *Annales Scientia Politica*, Vol. 4, No. 2 (2015), pp. 33 – 41.

KAŠPAR, J. – HOCH, T.: Evropská identita v postojích gruzínské společnosti a zahraničně politické orientaci země. *Annales Scientia Politica*, Vol. 4, No. 2 (2015), pp. 33 – 41.

Abstract:

This paper analyses Georgian national identity from the position of liberal and constructivist approaches to international relations theory. Based on this theoretical framework, the aim of this text is to contribute to our understanding of how the European vector of Georgian national identity is constructed and how it impacts upon the pro-Western discourse of Georgian foreign policy. The research was conducted through an analysis of the academic literature supplemented by public opinion surveys in Georgia and the interviews with a Georgian academics and members of civil society, carried out in June and July 2015.

Keywords:

Georgia, Foreign policy, National identity

JAKUB KAŠPAR – TOMÁŠ HOCH

Department of Human Geography and Regional Development, Faculty of Science, University of Ostrava, Czech Republic, Email: P1422@student.osu.cz, tomas.hoch@osu.cz

EVROPSKÁ IDENTITA V POSTOJÍCH GRUZÍNSKÉ SPOLEČNOSTI A ZAHRANIČNĚ POLITICKÉ ORIENTACI ZEMĚ

JAKUB KAŠPAR – TOMÁŠ HOCH

Department of Human Geography and Regional Development
Faculty of Science
University of Ostrava
Czech Republic
Email: P1422@student.osu.cz
tomas.hoch@osu.cz

Abstract:

This paper analyses Georgian national identity from the position of liberal and constructivist approaches to international relations theory. Based on this theoretical framework, the aim of this text is to contribute to our understanding of how the European vector of Georgian national identity is constructed and how it impacts upon the pro-Western discourse of Georgian foreign policy. The research was conducted through an analysis of the academic literature supplemented by public opinion surveys in Georgia and the interviews with a Georgian academics and members of civil society, carried out in June and July 2015.

Keywords:

Georgia, Foreign policy, National identity

Úvod

Rozpad SSSR na přelomu 90. let minulého století znamenal pro politickou mapu světa zásadní změny. Nejen že tyto události daly vzniknout patnácti novým nezávislým státům, ale znamenaly také počátek transformačních procesů v nich. Nově vzniklé státy musely čelit

výzvám spojeným s nutnými systémovými změnami a redefinovat svou zahraničně-politickou orientaci. Většina z nově nezávislých postsovětských republik se rozhodla koordinovat své zájmy v rámci Společenství nezávislých států (SNS).¹ Členové této organizace se sice formálně od Ruské federace oddělili, nicméně reálné vazby nadále přetrvávaly a jak naznačuje projekt Euroasijské Unie, zřejmě alespoň u části z nich nadále přetrvávat budou. Kromě pobaltských republik, které považují období ruské nadvlády za protiprávní okupaci svého území a které se ihned po získání nezávislosti začaly začleňovat do euroatlantických struktur, nasměrovala svou zahraničně-politickou orientaci již v devadesátých letech 20. století západním směrem rovněž Gruzie. Prozá-

¹ SNS dnes sdružuje 9 z 15 postsovětských republik. Pobaltské státy odmítly stát se členy SNS, jelikož považovali své členství v SSSR za vynucené a protiprávní. Gruzie nejprve odmítla do SNS vstoupit, posléze se v roce 1993 na nátlak Ruska stala členem SNS, po válce v Jižní Osetii z SNS vystoupila. Ukrajina si nejprve zachovávala status pozorovatelského státu, přístupovou smlouvu nikdy neratifikovala, aby pak po anexi Krymu Ruskem v roce 2014 oznámila odchod z tohoto společenství. Stálým členem SNS není ani Turkmenistán, který je v současné době pouze přidruženým členem.

padní směr gruzínské zahraniční politiky se kontinuálně vyznačuje zejména aspirací na členství ve dvou nejdůležitějších západních organizacích, tedy NATO a EU.

Předpoklad, že kultura a s ní spojená národní identita patří mezi významné faktory, které ovlivňují zahraniční politiku států, není ve výzkumu mezinárodních vztahů ničím novým (Fawn, 2003; Kakachia, Minesashvili, 2015; Moravcsik, 1997; Rudincová 2014). Přesto však při výzkumu zahraniční politiky nejen Gruzie, ale obecně lze říci i postsovětských států, výrazně převládají přístupy realistické a neorealisticke (jako např. Demir, 2008; Eyvazov, 2012; Frear 2014). Konstruktivistické přístupy pracující s významem národní identity založené na idejích, narativěch a kulturních paradigmatěch při formování zahraniční politiky jsou vyjma několika málo akademických textů (Arnoult, 2014; Ó Beacháin, Coene, 2014; Kakachia, Minesashvili, 2015) prozatím v akademické literatuře poněkud opomíjené. Jelikož chápeme otázku gruzínské národní identity, respektive jejího proevropského rozměru za jeden z významných faktorů, který do značné míry určuje gruzínské proevropské ambice, je cílem našeho textu přispět k pochopení toho, jak je gruzínská národní identita konstruována a jaký má dopad na současný prozápadní diskurz gruzínské zahraniční politiky. Na základě předběžné rešerše odborné literatury byla stanovena hypotéza, že gruzínský proevropský diskurz je utvářen politickými elitami země a gruzínskou společností je pak následně konsenzuálně přijímán. Při snaze o potvrzení či vyvrácení této hypotézy budou postupně představeny faktory, které dlouhodobě formovaly evropský rozměr gruzínské národní identity. Poté bude kritické analýze podrobena samotná evropanství, které je dnes pevnou součástí gruzínské zahraniční politiky. Následuje kritické zhodnocení postojů široké veřejnosti, která dle námi stanovené hypotézy přijímá evropskou identitu od vládnoucích elit za svou, ovšem v praxi lze nalézt mnoho důkazů o její nekonzistenci. Cíl práce bude dosaženo za pomoci analýzy akademických textů a průzkumů veřejného mínění, jež se problematikou gruzínské národní identity zabývají. Autoři podnikli také v průběhu června a července 2015 terénní výzkum v Gruzii. V jeho průběhu byly provedeny rozhovory se třemi akademickými pracovníky Tbiliské státní univerzity, jedním noviná-

řem, třemi představiteli gruzínských neziskových organizací a zástupkyní Ministerstva pro usmíření a občanskou rovnost ohledně klíčových atributů proevropského diskurzu v gruzínské identitě, jeho kořenech a vztahu se současným prozápadním diskurzem v gruzínské zahraniční politice. Všechny rozhovory měly charakter expertního rozhovoru (Flick, 2009). Rozhovory začínaly volným vyjádřením respondenta ke studované problematice a pokračovaly strukturovaným rozhovorem. Všechny proběhly v anglickém jazyce a jejich délka kolísala v rozmezí od 75 do 105 minut. Vzhledem k tomu, že snahou našeho setkání bylo získat osobní názory respondentů k aktuálnímu a politicky poměrně citlivému tématu, bylo s respondenty domluveno, že rozhovory budou anonymní a námi uvedena bude pouze afiliace respondentů.

Kořeny gruzínského evropanství

Jak již bylo zmíněno v úvodu, při snaze o pochopení zahraniční politiky mladých postsovětských států převládají v odborné literatuře realistické a neorealisticke přístupy, jež interpretují zahraniční politiku státu skrze optiku rovnováhy sil, alianci s lokálním hegemonech či důrazu na národní zájmy. Tyto přístupy však mohou pouze obtížně vysvětlit pokračování prozápadního zahraničně-politického diskurzu Gruzie po válce v Jižní Osetii z roku 2008, kdy Západ jasně demonstroval svou nevoli hrát roli vyvažujícího aktéra v oblasti (Gvalia a kol., 2013). Dle neorealisticke teorií by logicky měla následovat gruzínská snaha o spojení s Ruskem, což se nestalo. Stejně tak teorie ekonomické závislosti nedokáže plně osvětlit gruzínské distancování se od svého mocného severního souseda po uvalení ekonomického embarga v roce 2006, navzdory značné ekonomické závislosti (Kakachia, Minesashvili, 2015). Proto budou analytické přístupy, které se soustředí primárně na materiální zájmy státu, doplněny v tomto textu o konstruktivistické přístupy, který zdůrazňují roli identity v procesu dlouhodobého utváření politické kultury. Přijmeme-li předpoklad, že identita je dlouhodobě budovaným sociálním konstruktem, na jehož základě se formují národní zájmy, je pro komplexnější pochopení zahraniční politiky nutné bližší seznámení se s nejdůležitějšími faktory,

keré gruzínskou národní identitu v historii konstituovaly.

Základy gruzínské státnosti a gruzínského národa jako takového bychom mohli hledat již ve starověkých státech Kolchida a Ibérie. Ve 3. stol. př. n. l. začíná Kolchida postupně slábnout, až se nakonec úplně rozpadla na řadu drobných území, která se postupně začlenila do nově se formujícího východogruzínského království Ibérie. Ta se za dobu své existence stala vazalem Římské říše a po jejím rozpadu se ocitla pod nadvládou říše Byzantské. Přijetí křesťanství za krále Miriana roku 334 je výrazným mezníkem v gruzínských dějinách. Křesťanská víra a gruzínská církev se staly základními faktory při utváření a následném formování gruzínské národní identity. V následujících staletích, kdy se Gruzie dostala mnohokrát pod cizí nadvládu (Arabů, Seldžuků, Mongolů, osmanských Turků a Peršanů), se Gruzie ocitla v obležení muslimských říší, zcela odříznuta od křesťanské Evropy. A byla to právě křesťanská víra, která pomáhala k udržení vědomí kulturní odlišnosti a křesťanství se tak stalo základním kulturním paradigmatickým, na jehož základě definovala Gruzie sama sebe vůči "těm druhým" a definovala se za zemi evropskou (Suny, 1994).

Prvním státním útvarům, který víceméně odpovídá současnému gruzínskému území, se na počátku 11. století stalo Gruzínské království, pro které se v gruzínštině vžil název Sakartvelo. To v překladu znamená země Gruzínů a je oficiálním názvem Gruzie dodnes. Pojem Kartveli označoval dříve jen obyvatelé Kartlie, ale od počátku 11. století se stal etnonymem pro obyvatelé sjednoceného území Kartlie, Abcházie, Samcche, Džavachetie a Klaržetie (Suny 1994). Od této doby tak můžeme hovořit v plném slova smyslu o národu Gruzínů. I přes existenci lokálních jazyků a dialektů se gruzínština a gruzínské písmo – Kartuli ena, rozšířily po celém území dnešní Gruzie. Byl vytvořen silný státní celek, v jehož rámci mohlo dojít k jednotnému kulturnímu a jazykovému vývoji. Územního i kulturního vrcholu dosáhl středověký gruzínský stát za vlády královny Tamar (1184 – 1212), kdy populace Gruzie včetně přilehlých vazalských území čítala 5 milionů obyvatel, což z ní činilo nejmocnější stát v regionu (Havlík, 1980). V následujících dvou staletích nastala vlivem četných mongolských vpádů a vnitřních nesvárů územní de-

sintegrace, která vyvrcholila v roce 1466 rozpadem Gruzie na tři království (Kartlie, Imeretie, Kachetie) a pět knížectví (Samcche, Abcházie, Svanetie, Gurie a Megrélie). Takto územně a mocensky rozdrobená, v sérii vzájemných potyček, občanských válek a občasných vpádů Peršanů nebo Osmanů, už Gruzie zůstala až do doby ruské anexe v 19. století.

Protože národní identita představuje sociální konstrukt, který vytváří dichotomii mezi "my" a "oni", jsou to právě odlišující kulturní znaky, na jejichž základě definuje národ sám sebe. Z tohoto pohledu představuje Gruzie v celém období středověku a raného novověku představený křesťanský stát, bez přímé hranice s jakýmkoliv jiným evropským křesťanským státem a jako oběť vzájemného soupeření muslimských impérií. Je proto logické, že Gruzíni definují svou identitu na základě náboženství a hovoří-li o své evropské identitě, mluví velmi často o návratu do Evropy, jejíž součástí po dlouhou dobu skutečně byli (Rozhovor č. 2).

Po mocenském vzestupu carského Ruska, doprovázeném jeho územním rozmachem v průběhu 17. a 18. století se v oblasti Kavkazu objevila nová mocnost. V této době viděla Gruzie v pravoslavném Rusku ochránce křesťanských hodnot a také bezpečnostní záruku před rozpínavostí Persie a Osmanské říše (Rozhovor č. 8). Suverénní gruzínská státnost byla ukončena anexí Kartlo-kachetského království ze strany Ruska roku 1801. I přes zánik vlastní nezávislé státnosti bylo Rusko považováno gruzínskými elitami v 19. století za jediný možný kanál, skrze který má Gruzie kontakt s křesťanským světem a skrze který plynou do Gruzie západní myšlenky, hodnoty a kultura (Nodia, 2010). Celé 19. století se neslo ve znamení postupné rusifikace. Sílicí nacionalistické postoje pronikající mezi gruzínskou elitu na přelomu 19. a 20. století ve své podstatě definovaly gruzínské nároky na vlastní stát a povědomí o gruzínské národní identitě (Allen, 1971). Mladá gruzínská generace, často vzdělaná v západní Evropě, přinášela západní myšlenky zpět do Gruzie a začala se formovat idea o návratu do Evropy a také gruzínský nacionalismus. Ten zapříčinil u gruzínské elity na přelomu 19. a 20. století proměnu v percepce Ruska, které přestalo být vnímáno jako most do Evropy a po roce 1917 se začala Gruzie orientovat více na státy západní Evropy (Rozhovor č. 5). A právě zde dochází k pozvolné změně

kulturního paradigmatu, kdy "těmi druhými" již nebyly pouze muslimské státy v oblasti, ale také Rusko, od něhož se Gruzie distancovala zejména v období své krátké nezávislosti v letech 1918 - 1921 (Rozhovor č. 5 a Rozhovor č. 8). Mezi jednoznačné politické priority krátce trvající Gruzínské demokratické republiky patřila orientace na Evropu. Tento vektor zahraniční politiky dobře vystihuje výrok tehdejšího gruzínského premiéra Noe Žordanií na půdě gruzínského parlamentu z ledna 1920: „Dnes více než kdy jindy se cesty Ruska a Gruzie rozcházejí. Gruzie se ubírá cestou na západ do Evropy, kdežto Rusko na východ do Asie. Naši oponenti nám často vyčítají, že se stavíme na stranu imperialistů. K tomu musím rozhodně poznamenat, že já osobně si mnohem raději vyberu západní imperialisty než fanatiky z východu“ (Kazemzadeh, 1951, s. 295). Období první gruzínské republiky však trvalo pouhé tři roky, než se jí v roce 1921 zmocnila silou Rudá armáda, čímž na 70 let vymazala nezávislou Gruzii z politické mapy světa a v podstatě zmrazila její vzájemné vztahy s Evropou. Vynucený vstup do SSSR znamenal, že Rusko začalo být vnímáno jako další bariéra, která izoluje Gruzii od jejího historicky předurčeného osudu (Rozhovor č. 5). Národní identita se tak mohla opřít o další pilíř, na jehož základě Gruzíni identifikovali sami sebe. Kromě sebeurčení skrze křesťanství, tak přichází na scénu i anti-komunismus, respektive protiruské postoje, které výrazně formují gruzínskou národní identitu dodnes (Jones, 2003).

Bezprostředně po získání nezávislosti v roce 1991 deklarovala Gruzie západní principy jako základní stavební kámen pro budování národa a státu. Tyto prozápadní proklamace byly založeny na přesvědčení, že Západ by se měl o Gruzii postarat, protože ta k němu historicky přináleží (Rozhovor č. 2). Svou touhu být opět součástí Evropy deklarovala Gruzie podpisem smluv s mnoha západními institucemi (OBSE, MMF, Světová banka, Partnerství pro mír atd.), přesto by se dala její raná zahraniční politika charakterizovat jako reakcionistická a nejistá, zejména jako důsledek znepokojení nad pasivitou Západu (Jones, 2003). Politická kultura země pod vedením Zviada Gamsachurdii postrádala silnou demokratickou tradici, zahraničně-politické elity byly nezkušené a také špatná ekonomická situace země byly příčinou toho, že Gruzie nedokázala po získání nezávis-

losti vytvořit efektivní politiku vůči Západu a místo toho se v prvních letech své existence soustředila na vybudování utopického pan-kavkazského projektu (Jones, 2003). Snahy Gruzie o začlenění se do západních struktur pak mnozí analytici nazývají za strategický idealismus, který popírá většinu geopolitických argumentů a často i zdravý rozum (Rondeli, 2001).

Možnosti zahraniční politiky za vlády Eduarda Ševardnadzeho byly do jisté míry omezeny vnitrostátními konflikty, v jejichž důsledku byla také Gruzie prakticky donucena vstoupit do SNS. Jakmile se však podařilo situaci v zemi alespoň částečně stabilizovat, začala se Gruzie opět orientovat směrem na západ. Zejména druhá polovina 90. let je tak charakterizována formujícím se politickým prozápadním diskurzem, tedy procesem, který probíhal paralelně s umocňováním vize Ruska jako "těch druhých", zejména po tom, co Rusko selhalo z gruzínského pohledu při transformaci konfliktů v Abcházii a Jižní Osetii (Ó Beacháin, Coene, 2014). Tento upevňující se prozápadní politický diskurz výstižně demonstroval při svém slavném projevu v roce 1999 tehdejší poslanec gruzínského parlamentu Zurab Žvania, který řekl: „Jsem Gruzín, tudíž jsem i Evropan“, čímž podtrhl gruzínské aspirace na úplnou integraci své země do evropských struktur, zdůraznil gruzínský národní narativ a v podstatě artikuloval zahraničně-politickou agendu Gruzie pro následující roky (Kakachia, 2013).

V tomto období byla gruzínská zahraniční politika utvářena a poháněna vlastní přičtenou prozápadní identitou. Neustálé opakování a zdůrazňování historického narativu, že Gruzie je součástí Evropy a že pouze pokračuje ve svých snahách o návrat do Evropy, se tak staly oficiálním paradigmatem zahraniční politiky, bez ohledu na to, že popírají téměř veškerá východiska klasických neorealistických teorií, jako pragmatismus, rovnováhu sil či národní zájem (Kakachia, 2013). Tento proces utváření prozápadní identity byl dovršen s Růžovou revolucí v roce 2003. Přestože prozápadní myšlenky byly již předtím nedílnou součástí politické kultury Gruzie, v následujících dvou volebních obdobích Michaila Saakašviliho se stalo členství v EU a NATO nejvyšší prioritou zahraniční politiky a také součástí oficiálních strategických dokumentů země. Ve Strategii zahraniční politiky z roku 2006 je zmíněno, že

Gruzie „je historicky, politicky a geograficky součástí Evropy a plně sdílí evropské hodnoty“ (Georgian Ministry of Foreign Affairs – Foreign Policy Strategy of Georgia, 2006 – 2009). Národní bezpečnostní koncept, tedy základní dokument, který vysvětluje gruzínské národní hodnoty a zájmy, popisuje Gruzii jako „integrální součást evropské politické, ekonomické a kulturní oblasti, jejíž národní hodnoty jsou pevně zakořeněny v evropských hodnotách a tradicích ... a zemi, která se touží plně integrovat do evropských politických, ekonomických a bezpečnostních struktur“ (Georgian Ministry of Foreign Affairs – National Security Concept, 2005).

V hodnocení zahraniční politiky se všichni naši respondenti shodli, že v období Saakašviliho vlády bylo budování evropské identity a s ním související prozápadní diskurz jednoznačnou prioritou. Představitel akademického sektoru to vysvětluje „snahou tehdejší vlády vymanit se z označení Gruzie coby postsovětské země a potřebou předvést domácím publiku nový silný stát opírající se o uznání a podporu ze strany západu“ (Rozhovor č. 5). V rozhovorech s představiteli neziskových organizací byl proevropský entuziasmus tehdejší vlády rovněž potvrzen, nicméně byla vyjádřena poměrně silná míra nelibosti nad způsobem prosazování tohoto diskurzu. „Opoziční hlasy žádající diskusi k tématu gruzínské identity byly záměrně umlčovány a prozápadní diskurz byl jediným správným a povoleným vektorem v naší zahraniční politice“ (Rozhovor č. 1, Rozhovor č. 3 a Rozhovor č. 7).

V letech 2012 – 2014 nastaly v Gruzii politické změny, když v parlamentních a následně i prezidentských volbách zvítězilo seskupení Gruzínský sen. Současnou vládu hodnotili naši respondenti jako vládu, která je sice mnohem více demokratická, než vlády předcházející, nicméně u ní v oblasti zahraniční politiky do značné míry absentuje vize (Rozhovor č. 2, Rozhovor č. 3, Rozhovor č. 5 a Rozhovor č. 8). „Ačkoliv ve své době budoval Saakašvili z Gruzie spíše Singapur, než standardní západoevropskou zemi, jeho proreformní étos a silný akcent západní orientace současné vlády chybí“ (Rozhovor č. 3). Přesto však nelze říci, že by došlo v zahraniční politice k nějakému zásadnímu obratu. Do popředí se sice dostává normalizace vztahů s Ruskem, ovšem integrace do západních struktur nadále zůstává nedílnou

součástí zahraniční politiky Gruzie (Rozhovor č. 2). Pokračující prozápadní orientace je zcela zřejmá rovněž z průběhu jednání a následného podpisu Asociační dohody s EU v roce 2014, které opět naplnilo politické ovzduší v Gruzii prozápadní rétorikou. Irakli Garibašvili, ministerský předseda Gruzie, řekl při podpisu Asociační dohody: „Dnešek je pro Gruzii historickou příležitostí k návratu do jeho přirozeného prostředí – do Evropy, kam politicky, ekonomicky, sociálně a kulturně vždy patřila“ (Civil.ge, 2014).

Minimálně od začátku 90. let tak zůstává Gruzie konstantně prozápadní. Jak podotýká Ghia Nodia, nezávislá Gruzie mohla velmi jednoduše nastolit i jiný diskurz v zahraniční politice, protože se nedá říci, že by její zahraničně-politické chování bylo založeno na materiální potřebě ba ani na striktní logice (Nodia, 2010). A právě zde vyplouvá na povrch ideový základ gruzínské zahraniční politiky, která, jak jsme se snažili demonstrovat, je založena na národní identitě, respektive jejím proevropském rozměru a na tom, jak gruzínské vládnoucí elity vytváří zahraniční politiku na základě percepce své vlastní identity (Kakachia, Minesashvili, 2015).

Jsem Gruzín, tudíž jsem Evropan

Chceme-li se zabývat otázkou, zda je proklamované evropanství pevně zakořeněno v gruzínské společnosti a zda Gruzíni opravdu sdílejí evropské hodnoty, je nejprve nutné si stanovit, co je pojmem evropská identita míněno. Lowenthal argumentuje, že Evropa sice byla vždy spíše mentálním konstruktem než geografickou nebo sociální entitou, ale zároveň stanovuje tři základní pilíře, na kterých bylo evropanství vybudováno. Jsou jimi křesťanství, merkantilistická ekonomie a pan-evropské umění (Lowenthal, 2000).² Huntington (1996) identifikoval za základní stavební pilíře celé západní (tudíž i evropské) civilizace odkazy klasického dědictví (řecká filozofie, racionalita, římské právo a křesťanství). Zatímco Lowenthal i Huntington se zabývají spíše faktory, na kterých byla evropská, potažmo západní identita zkonstruována, Inglehart a Welzel (2005) identifikují základní faktory, které jsou pro evropskou modernitu a liberální model západní

² Později k těmto pilířům připojuje také svobodu a pokrok.

demokracie charakteristické v současné době. Vznik současné evropské modernity, založené převážně na individualismu, charakterizují jako přechod od kolektivní disciplíny k individuálním hodnotám, ze skupinové konformity k lidské odlišnosti a od státní autority k individuální autonomii (Inglehart, Welzel, 2005). Tyto faktory, které považují Inglehart a Welzel za konstituční prvky současné evropské kultury, budou na následujících řádcích podrobeny komparaci s průzkumy veřejného mínění, které byly v Gruzii prováděny v posledních letech. Jedná se o toleranci, genderovou rovnost, mezilidskou důvěru, aktivity občanské společnosti hlídající vládnoucí elity a postoje vůči EU a NATO. Pokud nebude uvedeno jinak, budou veškeré následující statistické údaje, mapující postoj gruzínské veřejnosti, pocházet z datové kolekce Caucasus Barometer od organizace Caucasus Research Resource Center.³

První ze zkoumaných evropských hodnot je tolerance, která je zde charakterizována jako udržování si objektivních postojů vůči lidem, se kterými nesouhlasíme. Tuto toleranci je možno chápat jednak jako toleranci vůči jiným etnickým, náboženským a rasovým skupinám obyvatel a pak také jako sociální toleranci vůči různým odlišujícím se a menšinovým skupinám ve společnosti (Inglehart, Welzel, 2005). Přestože se Gruzini vyznačují historicky vysokým stupněm etnické a náboženské tolerance, data, která nám poskytuje Caucasus Barometer jsou přinejmenším zajímavá. Více než 25 % Gruzínů nechce člověka odlišné rasy ve svém sousedství a 37 % z nich by raději žilo jinde než v sousedství osob s jiným náboženstvím. Pokud pak dojde na otázku důvěry, jsou postoje gruzínské společnosti ještě negativnější. Téměř dvě třetiny Gruzínů (61 %) nevěří lidem, kteří vyznávají odlišné náboženství a 42 % z nich pak nevěří lidem jiné národnosti. Zaměříme-li se na druhý typ tolerance, tedy ten sociální, vykazuje gruzínská společnost velmi vysoký stupeň netolerance zejména vůči homosexuálům. Okolo 90 % Gruzínů odpovědělo při šetření, že homosexualita není nikdy ospravedlnitelná, zatímco pouze 1 % z nich ji považuje za ospravedlnitelnou a 93 % Gruzínů by nechtělo homosexuála ve svém sousedství. Tyto negati-

vní postoje gruzínské společnosti vůči homosexuálům, které hraniční až s otevřenou nenávisí vyvrcholily na jaře 2013 antihomosexuálními protesty, při kterých docházelo k fyzickému napadání homosexuálních aktivistů (Rozhovor č. 1 a Rozhovor č. 4).

Genderová rovnost představuje podle Ingleharta a Welzela společně s tolerancí základní stavební kameny současných evropských hodnot a je jedním z nejdůležitějších znaků modernity. Přestože není genderová rovnost hluboce zakořeněna ani v evropských hodnotách, v současnosti je na ní kladen velký důraz a je jedním z definujících znaků evropské kultury (Inglehart, Welzel, 2005). Jedním z významných ukazatelů genderové rovnosti je míra zastoupení žen v politice a ve vedoucích pozicích. V této oblasti se 67 % Gruzínů vyjádřilo, že muži jsou lepšími politiky než ženy, přičemž rovněž míra zastoupení žen v gruzínském parlamentu je velmi nízká. Ve stopadesátičlenném parlamentu jsou ženy zastoupeny aktuálně pouze sedmnácti poslankyněmi (Rozhovor č. 4). Otevřenější je pak gruzínská společnost v oblasti vzdělání. Při otázce zda je vysokoškolský titul důležitější více pro muže, než pro ženy nesouhlasilo s tímto tvrzením 76 % Gruzínů. Z toho vyplývá, že v oblasti genderové rovnosti v Gruzii existuje významná propast co se zastoupení žen v politice a ve vedoucích pozicích týče. Ženy v Gruzii jsou dle některých výzkumů dokonce vystaveny diskriminaci v rodinných kruzích, což vychází z tradičních hodnot a postojů gruzínské společnosti (Bendeliani, 2012).

Otázka mezilidské důvěry je dle Ingleharta a Welzela vyšší ve stabilním demokratickém prostředí a koreluje právě s mírou demokracie a životní spokojeností. V Gruzii se pouze 23 % lidí domnívá, že by mělo ostatním lidem všeobecně důvěřovat, zatímco 31 % z nich si myslí pravý opak (41 % lidí vyjádřilo neutrální postoj).

Aktivity spojené s hlídáním demokracie a vládnoucích elit, jsou základem pro dobře fungující občanskou společnost, která je taktéž jedním z konstitutivních prvků současné evropské kultury. Její míra participace na veřejném dění se dá vyjádřit například ochotou k podepisování petic či účasti na veřejných demonstracích. V roce 2008 se 74 % Gruzínů vyjádřilo tak, že by nikdy nepodepsali žádnou petici, zároveň by se 79 % z nich nikdy neúčast-

³ Veškerá data z průzkumů veřejného mínění v Gruzii od organizace Caucasus Research Resource Centers (CRRRC) jsou online dostupná na internetu: <<http://www.crrccenters.org/>>.

nilo organizovaného bojkotu a 55 % se odmítá účastnit jakékoliv demonstrace. Data z roku 2010 však ukazují poněkud odlišné postoje, kdy by se 36 % Gruzínů zúčastnilo protestů vůči vládě, zatímco 39 % z nich nikoliv. Tolik odlišná data v tak krátkém období signalizují spíše odlišnou metodologii veřejného šetření, než nějaký signifikantní trend či radikální změnu postojů gruzínské společnosti, proto je nutné, brát je s určitou rezervou (Rozhovor č. 1). Zmiňme však v této souvislosti ještě jeden zajímavý ukazatel, který vypovídá o míře důvěry Gruzínů ve vládnoucí elity. Zatímco 88 % Gruzínů důvěřuje gruzínské pravoslavné církvi a jejím institucím, pouze 39 % z nich důvěřuje gruzínské vládě. Z čehož vyplývá, že církev hraje v gruzínském veřejném životě velmi důležitou roli a míra jejího zapojení do politického dění je v rozporu s typicky sekularizovanými společnostmi v západní Evropě.

Posledním z ukazatelů gruzínského evropanství jsou postoje tamější veřejnosti ke dvěma nejdůležitějším západním institucím, tedy EU a NATO. Tyto postoje nevypovídají mnoho o tom, zda Gruzíni opravdu sdílejí evropský hodnotový systém, ale spíše vyjadřují jejich touhu být součástí Evropy (Rozhovor č. 4). Přesto se při průzkumu veřejného mínění najde několik zajímavých statistických ukazatelů, které nám mohou o povaze gruzínské národní identity mnoho napovědět. Téměř dvě třetiny Gruzínů podporují členství své země v NATO, přičemž zhruba každý pátý Gruzín považuje toto téma za nejdůležitější pro samotnou Gruzii. Ještě pozitivnější názory převládají ohledně EU. Müller (2011) nazývá období posledních 10 let "EUforií", ovšem zároveň dodává, že gruzínská společnost má doposud nedostatečné informace o Evropské Unii, která je vnímána spíše jen jakási imaginace o západním patronátu a o sociálních, ekonomických a bezpečnostních benefitech, které by plynuly z případného členství (Müller, 2011). Průzkumy veřejného mínění pak jen logicky odrážejí oficiální gruzínský narativ, kdy 81 % Gruzínů vyjadřuje podporu členství v EU a 60 % z nich si myslí, že členství v EU je pro jejich zemi velmi důležité.

Vrátíme-li se k již zmiňovanému výroku Zuraba Žvanii „Jsem Gruzín, tudíž jsem i Evropan“, 59 % Gruzínů s tímto výrokiem souhlasí. Na druhou stranu si však téměř třetina Gruzínů (29 %) myslí, že EU ohrožuje gruzínské

tradice. Z Müllerova šetření je také patrné, že ačkoliv drtivá většina Gruzínů si přeje být součástí EU, pouze 13 % z nich při snaze o sebeurčení uvedla svou identitu jako gruzínskou a zároveň evropskou (Müller, 2011). Z velkého množství ukazatelů zmiňme ještě, že 50 % Gruzínů si myslí, že gruzínský způsob života by měl být chráněn před západními vlivy.

Z dlouhého výčtu gruzínských postojů vůči nejružnějším tématům se ještě zastavme u odstavce předcházejícího. Z něho totiž plyne jistá míra neinformovanosti gruzínské společnosti o tom, co vlastně je EU a co by od ní měli čekat. To pouze potvrzuje naši hypotézu, že celý proevropský diskurz je produkován vládnoucími elitami a poháněn konstruktem národní identity. Z rozhovorů se zástupci občanské společnosti v Gruzii vyplynulo, že pokud Gruzíni opravdu chtějí poznat Evropu a evropské hodnoty, musí především mladá generace do Evropy cestovat a poznat ji na vlastní kůži. Ani gruzínské státní struktury ani EU nemohou Gruzínům vštípit evropské hodnoty (Rozhovor č. 6 a Rozhovor č. 7). Z těchto rozhovorů také vyplynulo, že většina dotazovaných představitelů gruzínské občanské společnosti vnímá budování evropské identity jako proces shora-dolů a vytváření prozápadního diskurzu je pro neziskové organizace v Gruzii jedním z druhů byznysu (Rozhovor č. 3, Rozhovor č. 4 a Rozhovor č. 7). Gruzíni očekávají od Evropy mnoho, především stabilitu, bezpečnost a určité sociální a ekonomické benefity, jedná se zde však především o určitý typ imaginací, které jsou přejímány z oficiálního diskurzu (Rozhovor č. 1 a Rozhovor č. 4). O této neinformovanosti možná nejlépe svědčí průzkum veřejného mínění z roku 2011, kde 21 % Gruzínů odpovědělo, že jejich země již je součástí EU.⁴

Závěr

Výzkum národní identity, narativů a kulturních paradigmat v zahraničních politikách mladých post-sovětských států je dosud v odborné literatuře poněkud opomíjeným tématem. Přitom je jen málo míst na světě, kde národní identita ovlivňuje zahraniční politiku více než právě v zemích bývalého Sovětského

⁴ Z osobních rozhovorů se zástupci gruzínské občanské společnosti vyplynulo, že otázka byla špatně položena a reálné odhady tak budou kolem 10 % (Rozhovor č. 1, Rozhovor č. 2 a Rozhovor č. 3).

svazu. Jejich náklonnost k vnitřním krizím, ideologické proměnlivosti společně s neklidným obdobím raných 90. let, kdy se většina z nich nacházela ve fázi budování národa, státu a reideologizace svých politik, vedlo k tomu, že národní identita se stala klíčovým faktorem formujícím zahraniční politiku a politickou kulturu. Z našich rozhovorů s akademiky a představiteli neziskových organizací vyplynulo, že vlastní identitu vnímají za evropskou. Předmětem této práce však bylo zjistit, kde se tyto postoje u Gruzínů vzaly a zdali jsou evropské hodnoty v gruzínské společnosti široce přijímané či pouze tažené politickými elitami země v jejich prozápadním diskurzu vedeném současnou zahraničně-politickou orientací Gruzie. V první části článku byly představeny pilíře, na kterých je postavena idea gruzínského evropanství a historické události, které formovaly gruzínskou národní identitu. V druhé části článku potom bylo samotné gruzínské evropanství podrobeno srovnání se současnými evropskými hodnotami skrze průzkumy veřejného mínění. Z nich vyplynulo, že v mnoha ohledech se gruzínské kulturní hodnoty s těmi evropskými rozcházejí a většinově proklamovaná evropská identita je sociálním konstruktem a oficiálním narativem vytvořeným vládnoucími elitami. To ve výsledku potvrzuje námi stanovenou hypotézu, že proces evropeizace gruzínské společnosti je utvářen vládnoucími elitami a gruzínská společnost tento oficiální narativ následně přijímá za svůj a odvozuje z něj svou identitu. Navzdory ne úplně shodným rysům gruzínských postojů s evropskými hodnotami a identitou touží většinová gruzínská společnost po integraci do evropských, potažmo euroatlantických struktur a vkládá do nich velkou míru optimismu. Otázkou však zůstává, zda Gruzíni samotní mají jasnou představu o tom, co je to Evropa a její hodnotový systém, a zda nejsou jejich očekávání přehnaná. Námi demonstrováný kontrast mezi gruzínskou podporou institucionální integrace do západních struktur a vlastními kulturními hodnotami ukazuje, že gruzínská společnost viděla v Evropě vždy spíše svého patrona, který by mohl Gruzii zajistit bezpečnost a ekonomické benefity, než že se jedná o přirozený návrat do Evropy, založený na nezpochybnitelném aspektu evropanství jako součásti gruzínské národní identity.

Literatúra:

- ALLEN, W. E. D.: A History of the Georgian People. London: Routledge & Kegan Paul 1971.
- ARNOULT, J.: A Specific Strategy to Close Ties With the EU: The Case of Georgia. *Politické vedy*, roč. 17, č. 2 (2014), s. 75 – 90.
- BENDELIANI, N.: Assessing Gender Equality in Georgia by International Indices and Rating. Tbilisi: Center for Social Science 2012.
- Caucasus Research Resource Centers (CRRC). Dostupné na: <<http://www.crrccenters.org>> [14/10/2015].
- Civil.ge.: Georgia, EU Sign Association Agreement, 2014. Dostupné na: <<http://civil.ge/eng/article.php?%20id=27417>> [14/10/2015].
- DEMIR, I.: National Securities of Small States in the International System. Karamanoglu Mehmetbey University Press 2008.
- EYVAZOV, J.: Structural Factors in the Development of the Regional Security Systems: A Post-Soviet Central Eurasia Case Study. *Central Asia and the Caucasus*, Vol. 13, No. 1 (2012), pp. 79 – 102.
- FAWN, R.: Ideology and National Identity in Post-communist Foreign Policies. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Vol. 19, No. 3 (2003), pp. 1 – 41.
- FLICK, U.: An Introduction to Qualitative Research. London: Sage 2009.
- FREAR, T.: The Foreign Policy Options of a Small Unrecognised State: The Case of Abkhazia. *Caucasus Survey*, Vol. 1, No. 2 (2014), pp. 83 – 107.
- Georgian Ministry of Foreign Affairs – Foreign Policy Strategy 2006 – 2009. Dostupné na: <http://usa.mfa.gov.ge/files/-Documents/strategy2006_2009.pdf> [14/10/2015].
- Georgian Ministry of Foreign Affairs – National Security Concept of Georgia, 2005. Dostupné na: <http://www.parliament.ge/files/292_880_927746_concept_en.pdf> [14/10/2015].
- HAVLÍK, L. E.: Dějiny středověké Gruzie. Brno: Univerzita J. E. Purkyně 1980.
- GVALIA, G. a kol.: Thinking Outside the Bloc: Explaining the Foreign Policies of Small States. *Security Studies*, Vol. 22, No. 1 (2013), pp. 98 – 131.
- HUNTINGTON, S.: The West Unique, Not Universal. *Foreign Affairs*, Vol. 75, No. 6 (1996), pp. 28 – 46.

- INGLEHART, R., - WELZEL, Ch.: Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence. Cambridge: Cambridge University Press 2005.
- JONES, S.: The Role of Cultural Paradigms in Georgian Foreign Policy. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, Vol. 19, No. 3 (2003), pp. 83 - 110.
- KAKACHIA, K. - MINESASHVILI, S.: Identity Politics: Exploring Georgian Foreign Policy Behavior. *Journal of Eurasian Studies*, Vol. 6, No. 2 (2015), pp. 171 - 180.
- KAKACHIA, K.: European, Asian or Eurasian?: Georgian Identity and the Struggle for Euro-Atlantic Integration. In: KAKACHIA, K. - CECIRE, M. (eds.): *Georgian Foreign Policy: The Quest for Sustainable Security*. Tbilisi: Konrad-Adenauer-Stiftung 2013, s. 41 - 53.
- KAZEMZADEH, F.: *The Struggle for Transcaucasia (1917 - 1921)*. New York: Hyperion Press 1951.
- LOWENTHAL, D.: European Identity: An Emerging Concept. *Australian Journal of Politics and History*, Vol. 46, No. 3 (2000), pp. 314 - 321.
- MORAVCSIK, A.: Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of International Politics. *International Organization*, Vol. 51, No. 4 (1997), pp. 513 - 553.
- MÜLLER, M.: Public Opinion Toward the European Union in Georgia. *Post-Soviet Affairs*, Vol. 27, No. 1 (2011), pp. 64 - 92.
- NODIA, G.: Components of the Georgian National Idea: An Outline. *Identity Studies in the Caucasus and the Black Sea Region*, Vol. 1, No. 1 (2010), pp. 84 - 110.
- Ó BEACHÁIN, D. - COENE, F.: Go West: Georgia's European Identity and its Role in Domestic Politics and Foreign Policy Objectives. *Nationalities Papers*, Vol. 42, No. 6 (2014), pp. 923 - 941.
- RONDELLI, A.: The choice of independent Georgia. In: CHUFRIN, G. (ed.): *The security of the Caspian sea region*. Oxford: Oxford University Press 2001, s. 195 - 211.
- RUDINCOVÁ, K.: New Player on the Scene: Turkish Engagement in Africa. In: SZYMANSKA, D. - SRODA-MURAWSKA, S. (eds.): *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, č. 24 (2014), Toruň: Nicolaus Copernicus University Press, s. 197 - 213.
- SUNY, R. G.: *The Making of the Georgian Nation*. Indianapolis: Indiana University Press 1994.

Seznam rozhovorů

- Rozhovor č. 1:** Představitel gruzínské neziskové organizace, Tbilisi 29. června 2015.
- Rozhovor č. 2:** Akademický pracovník Tbiliské státní univerzity, Tbilisi 29. června 2015.
- Rozhovor č. 3:** Představitel gruzínské neziskové organizace, Tbilisi 30. června 2015.
- Rozhovor č. 4:** Gruzínský novinář, Tbilisi 30. června 2015.
- Rozhovor č. 5:** Akademický pracovník Tbiliské státní univerzity, Tbilisi 1. července 2015.
- Rozhovor č. 6:** Představitelka Ministerstva pro usmíření a občanskou rovnost, Tbilisi 1. července 2015.
- Rozhovor č. 7:** Představitelka gruzínské neziskové organizace, Tbilisi 2. července 2015.
- Rozhovor č. 8:** Akademický pracovník Tbiliské státní univerzity, Tbilisi 3. července 2015.